

Pári András – Papházi Tibor – Trieb Mariann – Agócs Gergely

Öröklődő családi minták: a testvérszám és a gyermekvállalás kapcsolata

Bevezetés

Tanulmányunkban három generáció, a nagyszülők, szülők és (ahol vannak) a gyermekek gyermekvállalási mintáit vizsgáltuk. A rendelkezésre álló csekély mennyiségű szakirodalom eddig a válaszadók testvéreinek és gyermekeinek a száma közötti kapcsolatot vizsgálta, mely összefüggést mutatott. Mi egy további tényezőt, a szülők iskolai végzettségének hatását is elemeztük, és arra voltunk kíváncsiak, hogy a válaszadó szülők iskolai végzettségét és gyermekeinek számát befolyásolja-e a nagyszülők iskolai végzettsége és gyermekeinek a száma. A Századvég adatfelvételéből (lásd a módszertani fejezetet) kiderült, hogy mi a válaszadók és szüleik legmagasabb iskolai végzettsége, s a megkérdezetteknek hány gyermekük és testvérük van. Ezek alapján már vizsgálhatóvá vált a kapcsolat a válaszadók testvéreinek és gyermekeinek száma között, azaz hogy a családi mintaadásnak van-e hatása a következő generáció gyermekvállalására. A vizsgálatunk alapján megállapítható, hogy a szülők iskolai végzettsége hatással van gyermekeik számára és iskolai végzettségére.

A testvérszám és a gyermekszám a szakirodalomban

A termékenység és a testvérek száma közötti összefüggések vizsgálatával nagyon kevés szakirodalom foglalkozik. A testvérek különösen fontosak a családalapítási szándék megvalósításánál, mivel az életkort tekintve jellemzően közel vannak egymáshoz, ezért hasonlóan szocializálódtak, és hasonló párválasztási és gyermekvállalási attitűdöket követnek (Axinn et al. 1994). A testvérek száma és a magasabb gyermekszám közti pozitív összefüggést alkalmanként megemlíti a demográfiai vagy családszociológiai irodalom. A szülők házasságkötésének pozitív szerepe van abban, hogy később valakinek legalább egy testvére legyen (Buyukkececi és Leopold 2021). A válaszadók testvéreinek és gyermekeinek száma közti összefüggést a Magyar Ifjúság adatfelvételei alapján készült vizsgálat is

megállapítja (Papházi és Pillók 2016: 242), különösen igaz ez a tervezett gyermekekkel kapcsolatban (Péterfi 2021; Papházi és Papházi 2022).

A 2022-es *Társadalmi riport* című kötet egyik tanulmánya ugyancsak pozitív kapcsolatot talált a testvérek és a gyermekek száma között, két változó összefüggése alapján: „A nagycsaládban, három vagy több testvér mellett felnőtt szülőknek nagyobb eséllyel lesz harmadik gyermekük, ezzel szemben ritkábban válik nagycsaládossá az, akinek nincs testvére” (Spéder és Murinkó 2022: 110).

Spéder fontos összefüggésre hívja fel a figyelmet, amikor megállapítja, hogy a sokgyermekesek egyik része jól körülhatárolható értékrendszerrel, másik részük pedig alacsony társadalmi strukturális helyzettel jellemezhető (Spéder 2006: 119). Sok testvér között tehát az nő fel, akinek a szüleire igaz, hogy magasabb státuszban élve értékként tekintenek a gyermekvállalásra, és ezért relatíve több gyermeket vállalnak, vagy pedig alacsonyabb státuszuk miatt van viszonylag sok gyermekük.

Kamarás Ferenc 1996-os termékenységi és családvizsgálatában még azt találta, hogy a „testvér nélkül, egykeként nevelkedett gyermekek többsége nem szerette volna ugyanezt az állapotot saját gyermeke számára is, és így rendszerint egynél több gyermeket kívántak. A nagycsaládban nevelkedettek viszont általában kevesebb gyermeket kívántak saját családjukba, mint testvéreik száma volt” (Kamarás 1996: 8). Martin Kolk (2015) szerint megfigyelhető bizonyos kapcsolat az egymást követő generációk termékenysége között. Ez főleg a fejlett országokban látható, és az adatok szerint a termékenységi mutató egyre növekszik. A háromgenerációs családokat vizsgálva a legidősebb és a legfiatalabb generáció hozható összefüggésbe. Noha sok adat van már a testvérek és gyermekek száma közötti kapcsolatról, ennek okairól egyelőre nem tudunk többet. Azok a szülők, akiknek ikreik születtek, többnyire nem vállalnak több gyermeket. Ez azért lehet, mert egy váratlan gyermek érkezése – akire lehet, hogy nem is vágytak – „sokként” érheti őket (Kolk 2015).

A testvér szerepét a gyermekvállalás motivációjában Tóth Olga is kiemelte egy korábbi tanulmányában (Tóth 2012). A gyermekvállalás motivációinak egyik csoportja a család körülményeivel függ össze. A tudatosan vállalt gyermekek jelentős részének megszületése a szülők közti érzelmi kapcsolat megerősítésének vagy újramegerősítésének vágyával függ össze, illetve azzal, hogy sokan testvért szeretnének meglévő gyermekük mellé.

A Hungarostudy 2021 adatfelvételében az ideális gyermekszámra vonatkozó vélemények például határozottan elkülönültek az iker és nem iker válaszadók között (Pári és Engler 2023). Az ikerkötődésű személyek több gyermeket tartanak ideálisnak, mint az átlag, és a gyermektelenséget, mint ideális családformát csak alig egy százalékuk jelölte meg. (A Hungarostudy kutatásban a gyermekvállalás elutasításával teljes minta 3,2 százaléka tudott azonosulni.) Ezt az magyarázza, hogy az iker személyeknek biztosan van legalább egy testvérük, amit természetesnek vesznek. Szignifikáns különbség látható a nagycsalád tekintetében: az ikrek közel 36 százaléka szerint a nagycsalád a legmegfelelőbb családforma, míg a testvérrel nem rendelkezők között jóval kevesebben (13,8 százalék) gondolják ideálisnak, hogy egy családban egy gyermeknek két vagy több testvére legyen.

A saját testvérek száma a későbbi tényleges gyermekszámra öt-hat gyermekig fejt ki a hatását, és a testvérszám, valamint a tényleges gyermekszám összefüggése szignifikáns, és sokkal erősebb, mint a tervezett gyermekszám esetében. Ebből arra tudunk következtetni, hogy a válaszadók módosították korábbi elképzeléseiket, illetve a származási körülményeik hatása később, saját gyermekvállalási terveik realizálása során mégis jelentkezik a hatótényezők között (Lovasné Avató 2012: 704). Mindez összefügg a családi minták átöröklődésével, amit elsősorban az iskolai végzettségen keresztül tudunk kimutatni. A szülők iskolai végzettsége részben hat a gyermekeik számára: több gyermekük lesz az alacsonyabb végzettségű szülőknek. Ebből következhet, hogy ma hazánkat iskolai végzettség szerint tagolt termékenységi minta jellemzi.

A gyermekvállalási magatartás heterogenitásának iskolai végzettség szerinti vizsgálata alapján megállapíthatjuk, hogy manapság a gyermekvállalási gyakorlat sokkal inkább kötődik az iskolai végzettséghez, mint negyedszázaddal ezelőtt. A születési évjáratokat végigkövetve látható a kétgyermekes család dominanciájának elhalványulása, a gyermektelenség és az egygyermekesség terjedése, ami összességében a befejezett termékenység szintjének csökkenésével jár együtt (Spéder 2021).

A gyermekek sorrendje szerinti vizsgálatok alapján a legmagasabb végzettségűek körében marad el leginkább az első gyermek vállalása, azaz legjobban rájuk jellemző a gyermektelenség. Ugyanakkor az első gyermek megszületését a magas végzettségűeknél követi leginkább és leggyorsabban

a második gyermek vállalása, azaz náluk a legjellemzőbb két vagy több gyermek megléte. Az egygyermekes család a közepes végzettségűek között a legjellemzőbb. Harmadik gyermek vállalására az alacsony státuszúaknak van a legnagyobb esélyük, ám a magas végzettségűek nagycsaládossá válásának még mindig nagyobb a lehetősége, mint a középvégzettségűek esetében (Spéder 2021). Az iskolai végzettség szerinti különbségek nemcsak az időzítésben, de a heterogenitásban és a termékenység szintjében is megragadhatók. A termékenység családnagyság szerinti megoszlása alapján továbbra is a kétgyermekes családmodell a legelterjedtebb, így a kétgyermekesek növekvő gyermekvállalási hajlandósága azt segítette elő, hogy a többgyermekesek részaránya ne csökkenjen (Spéder 2021).

A KSH NKI Kohorsz '18 Magyar Születési Kohorszvizsgálat várandósok körében gyűjtött adatai alapján az eredmények azt mutatják, hogy a második gyermek vállalására vonatkozó tervekben mindkét szülő végzettségének önálló hatása van. A szülői iskolázottság szintje és a második gyermek tervezése között pozitív a kapcsolat. Legerősebb a felsőfokú végzettség hatása, mely mindkét szülő esetében növeli a második gyermek tervezésének esélyét. A szakképzettség alacsony szinten csökkenti, középfok feletti szinteken viszont növeli a gyermekvállalási kedvet (Veroszta–Györgyi 2021).

Felhasznált módszerek

Kutatási kérdésünk tehát a testvérszám és a gyermekvállalás közti kapcsolatra irányult. Két- és egyszerű többváltozós elemzési módszert használtunk, a kétváltozós összefüggések feltárásánál kereszttáblákat, a több változónál pedig varianciaanalízist alkalmaztunk. A családi minták átadásának vizsgálatához a válaszadók szüleinek legmagasabb iskolai végzettsége és a családi állapota állt rendelkezésre, utóbbi a kérdezett tizennégy éves korára vonatkoztatva.

Módszertani megjegyzésként idekíváncozik, hogy a testvérek száma a mintavételben a vér szerinti testvérek számát jelenti („Önnek hány testvére született?”), míg a meglévő gyermekek számán a saját és nevelt gyermekek egyaránt értendők („Hány saját vagy nevelt gyermeke van?”). A testvérek között a kérdés alapján nem lehetett különbséget tenni aszerint, hogy mennyi közöttük a féltestvér. Ezért azt feltételezzük, hogy

a testvérszám megadásakor a válaszadó az együtt élő testvérekről (édestestvérek és mostoha- vagy féltestvérek is) nyilatkozott. Az idősebb kohorszba tartozók körében a magas testvérszám a Ratkó-korszak termékenységi adataival (Pongrácz 2013) magyarázható, ugyanis az 1950-es évek elején születetteknek legalább két édestestvérük volt. A fiatalabbak korcsoportjában ezzel szemben a mozaikcsaládok elterjedése magyarázhatja a magas testvérszámot. Ezekben a családokban az egyik vagy mindkét szülő gyermekeket hoz(hat) az új párkapcsolatba, és közös gyermekeik is születhetnek. A 2016-os Mikrocenzus szerint a nagycsaládosok csoportjának 18 százalékát a mozaikcsaládok tették ki (Harcsa–Monostori 2020).

A kérdőív az unokák számára is rákérdez, ezen azonban a válaszadók unokái értendő, hiszen a nagy mintában szép számmal vannak olyan idősebb korosztályba tartozók, akiknek már a gyermekeik is születhettek, azaz unokáik is lehetnek.

Eredmények

A testvérek száma és a gyermekvállalás közötti összefüggések

A válaszadók testvéreinek, valamint (saját és nevelt) gyermekeinek a száma közötti pozitív összefüggés a Századvég hatvanezres adatfelvétele alapján is kimutatható. Nemcsak a (vér szerinti és nevelt) gyermekek átlagos száma magasabb több testvér esetén, hanem a kívánt (a meglévők és a tervezettek együtt) és az ideális gyermekszám is nő a testvérek számával, ami így a válaszadók unokái tekintetében is kimutatható: több testvér több unokát is valószínűsít (1. táblázat).

Látható a testvérek számával való kétváltozós kapcsolat pozitív és szignifikáns összefüggése: a testvérek számával mindegyik leszármazotti csoport átlagos száma is növekszik. Az arányokat nézve látható, hogy az egykék 35,2 százalékának, míg a négy- vagy több testvéresekre 15,9 százalékának nincs gyermeke. Hasonló a helyzet a kívánt gyermekszám tekintetében: a testvér nélküliek 90,3 százalékánál van (meglévő és/vagy tervezett) kívánt gyermek, míg a négy- vagy több testvéresekre 95,5 százalékára igaz ugyanez (a kapcsolat a kívánt gyermekek számszerű kategóriáival való vizsgálat esetében erősebb).

Testvérek száma	Saját vagy nevelt gyermek(ek) (n = 58 820)	Kívánt gyermek(ek) (n = 55 528)	Ideálisnak gondolt gyermek(ek) (n = 56 548)	Unokák (n = 37 494)
átlagos száma (fő) ***				
Nincs testvér	1,24	1,86	2,18	1,38
1 testvér	1,38	1,99	2,24	1,27
2 testvér	1,51	2,13	2,35	1,67
3 testvér	1,74	2,28	2,42	2,30
4 vagy több testvér	2,08	2,52	2,56	2,95
Összesen	1,54	2,12	2,33	1,79

*** $p < 0,001$

1. táblázat: A testvérszám kapcsolata a meglévő, a kívánt és az ideális gyermekszámmal, illetve az unokák számával

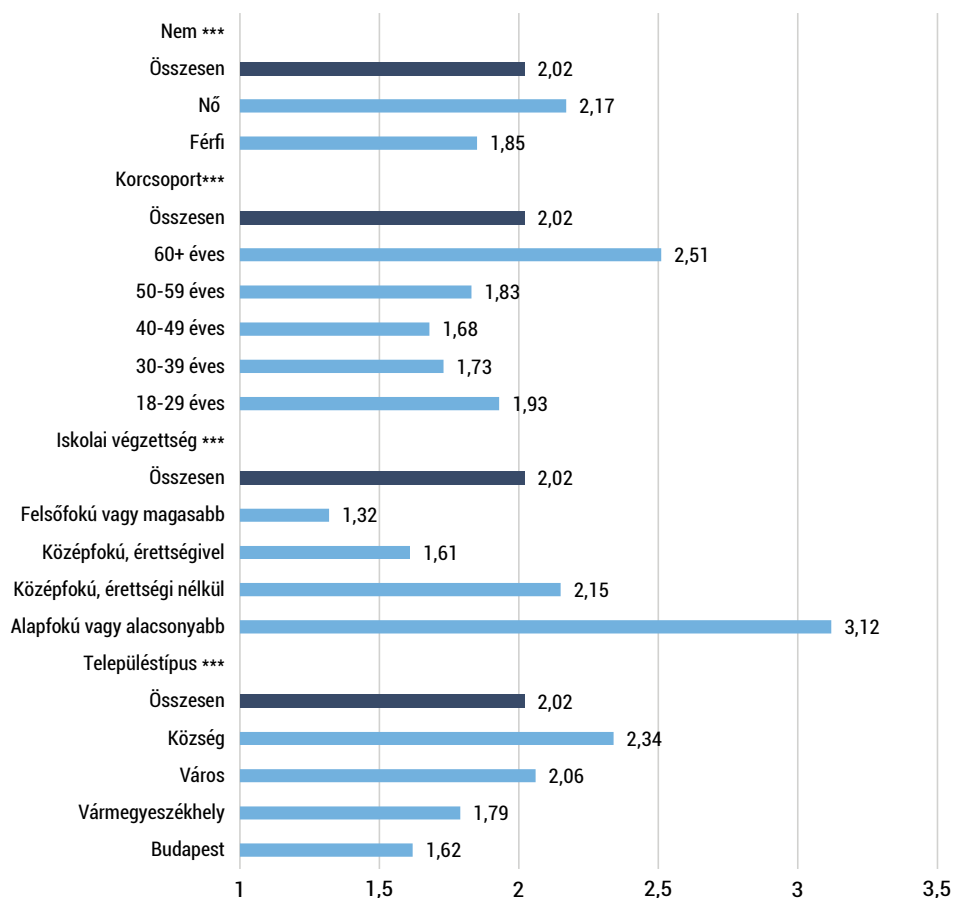
Az átlagok az egyes gyermekszám-kategóriák esetében a testvérek számával következetesen emelkednek.¹ A részletesebb vizsgálat során látható, hogy a kapcsolat nem lineáris, ami a domináns, kétgyermekes családmódel elterjedtségére vezethető vissza. A saját és nevelt gyermekek tekintetében a válaszadók 32,8 százalékának van két gyermeke, míg ennél kisebb arányban fordulnak elő azok, akiknek több vagy kevesebb gyermekük van. A kívánt gyermekszám esetében a válaszolók 47,4 százaléka szeretne két gyermeket, ami szintén a legmagasabb arány. A kettőt tartja ideális gyermekszámnak a megkérdezettek 60 százaléka, a hármat 30,2 százalékuk, míg négy vagy több gyermek 3,8 százalék, egy gyermek pedig 4,8 százalék szerint ideális. Ennek köszönhetően szignifikáns és közepesen gyenge kapcsolat látható ($r = 0,255$) az ideális gyermekszám és a testvérszám között.

A testvérszám és a megkérdezettek főbb jellemzőinek kapcsolata

Több testvérük van a nőknek, a hatvanévesnél idősebb generációnak, a községben lakóknak, a vallásosaknak és az alacsonyabb jövedelemmel rendelkező, saját megítélésük szerint is nehezebb helyzetben lévőeknek.² A testvérek számának emelkedésével nő a gyermekek száma is, de ez nem jelent erős összefüggést, a testvérszám és a párkapcsolati helyzet között pedig nem is mutatható ki kapcsolat.

1 Megjegyzés: az unokák átlagainak kivételével, hiszen ebben a demográfiai csoportban még több válaszadónál nem jelennek meg

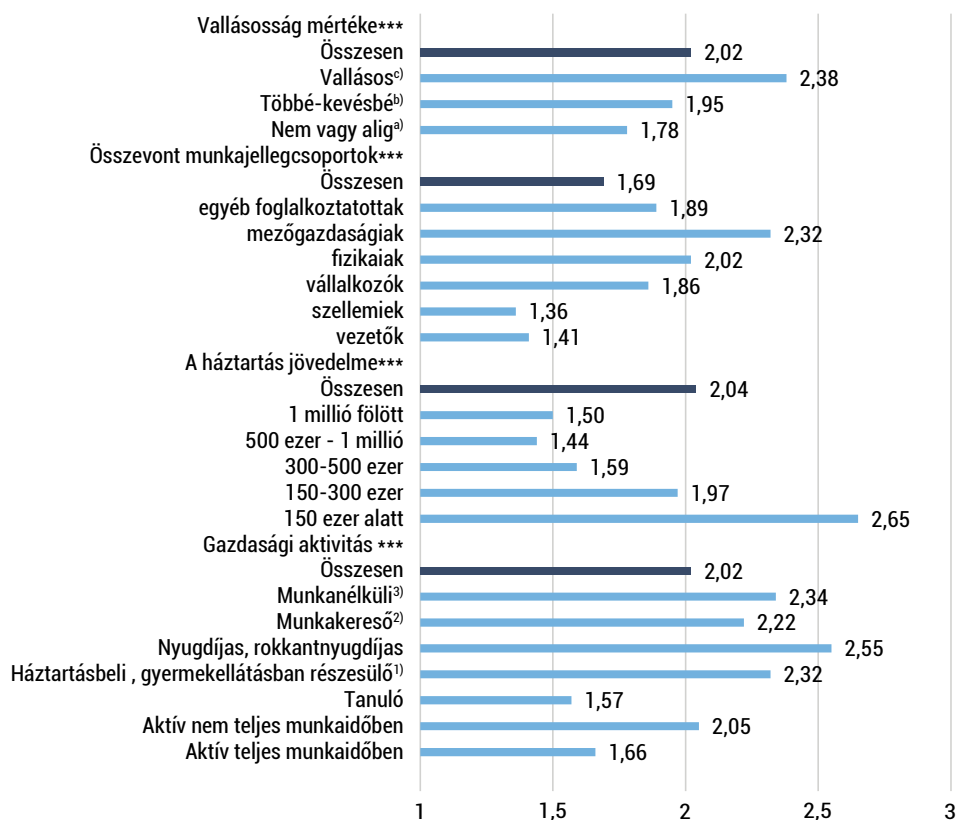
2 A háztartás szubjektív anyagi helyzetét („Mennyire elégedett a háztartásának jelenlegi helyzetével”) hét fokú skálán mérték, ebből nehezebb helyzetű azt jelentette, hogy nélkülözések között élnek, vagy szinte éheznek.

*** $p < 0,001$

1. ábra: A testvérszám átlaga nemek, iskolai végzettség, korcsoportok és településtípus szerint

A testvérek átlagos száma a mintában 2,02, az átlagnál magasabb testvérszámmal az idősebbek, a mezőgazdaságban dolgozók, a fizikai munkát végzők, illetve az alacsonyabb végzettségű és jövedelmű társadalmi csoportok rendelkeznek. Korcsoportonként nézve a testvérek átlagát feltűnő a legidősebb korosztály magas testvérszáma, ami mutatja a generáció szüleinek magasabb átlagos gyermekszámát. Mivel a kérdőívben a testvér fogalma nem volt részletezve, lehetséges, hogy a válaszadók nemcsak a vér szerinti „édestestvért” érthették ezen, hanem a féltestvért is, vagy akár a velük együtt testvérként felnövő, de nem vérrokon mostohatestvért is.

1) Háztartásbeliek és cseben, gyeden, gyesen, gyeten, gyodon lévőek (kisgyermekesek)

2) Első állást keresők és munkát kereső munkanélküliek

3) Munkát nem kereső munkanélküliek

a) A hétfokú skálán 1-es vagy 2-es értéket adók

b) A hétfokú skálán 3-as, 4-es vagy 5-ös értéket adók

c) A hétfokú skálán 6-os vagy 7-es értéket adók

Megjegyzés: A vallásosság mértéke esetében a skála 1-es értéke az egyáltalán nem vallásost, míg a 7-es a vallásos-ságot jelentette.

*** $p < 0,001$

2. ábra: A testvérszám átlaga gazdasági aktivitás, a háztartás jövedelme, összevont munkajellegcsoportok és vallásosság szerint

A válaszadók testvéreinek számát elsősorban azok a társadalmi-demográfiai folyamatok alakították, amelyek a szüleik gyermekvállalási mintáit is formálták. Ezeknek a társadalmi-demográfiai folyamatoknak a fő trendje az volt, hogy a végzettség emelkedésével csökkent az átlagos gyermekszám. (A mintából az úgynevezett U alakú görbe – több gyermeke van az alacsonyabb végzettségűeknek és a legmagasabb végzettségűeknek, mint a középfokú végzettséggel rendelkezőknek – a nagyszülői generáció

és a válaszadók testvérszámának átlaga tekintetében nem mutatható ki.) A megkérdezettek szüleiről csak az iskolai végzettségüket és a családi állapotukat tudtuk meg, pontosabban a magasabb végzettségű szülő iskolai végzettségét, valamint a szülők együttélésének formáját (házasok, elváltak, élettársként együtt élők, külön élők, egyéb módon élők) a válaszadó tizennégy éves korában.

Családi minták

A szülők iskolai végzettségének hatása kimutatható a válaszadók testvéreinek számában. A szülők iskolai végzettségének meghatározó hatása van a válaszadó iskolai végzettségére, még ha az nem is determinisztikus. A családi minták áthagyományozódását tehát jelentős mértékben közvetíti az iskolai végzettség: ahol a két szülő közül a magasabban képzett szülő alapfokú végzettséggel rendelkezik, ott a válaszadó is döntően alapfokú végzettségű lesz (a mintában 46,4 százalékban), szakmunkás végzettségű szülő esetében nagy valószínűséggel szakmunkás vagy érettségizett lesz a válaszoló, érettségizett szülő esetében leginkább érettségi bizonyítvány birtokosa, felsőfokú végzettségű szülő gyermeke pedig jó eséllyel maga is diplomás lesz (57,6 százalékban).

A magasabban képzett szülő iskolai végzettsége	Átlagos testvérszám (fő)	A válaszoló száma (fő)	Szórás
Alapfokú vagy alacsonyabb	2,69	19 753	2,23
Szakmunkás	1,88	13 810	1,58
Érettségi	1,43	12 851	1,22
Felsőfokú	1,42	9 905	1,20
Átlag	1,98	56 319	1,80

$p < 0,001$ (Megjegyzés: a szülő iskolai végzettsége a kérdezett tizennégy éves korára vonatkozott.)

2. táblázat: A válaszadók testvéreinek átlagos száma a magasabb végzettségű szülő iskolai végzettsége szerint

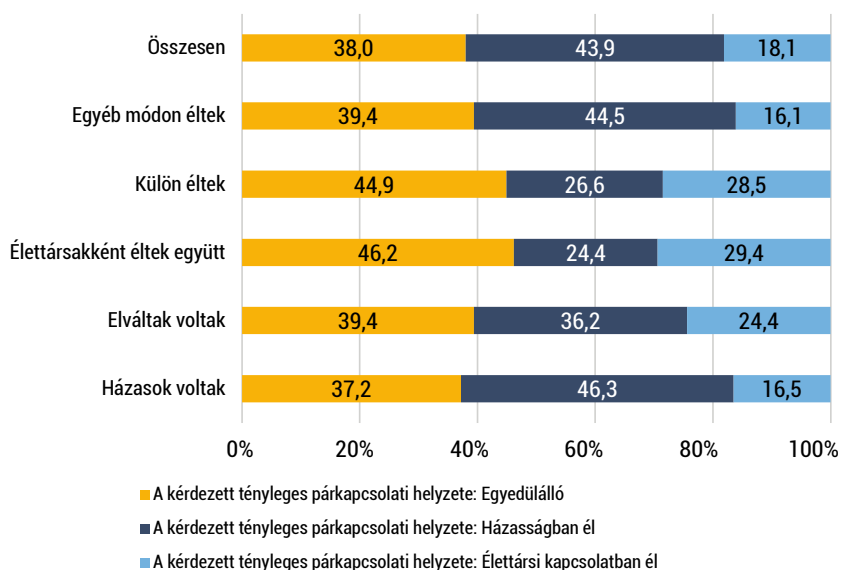
A státusz átörökítése fordítva is megmutatkozik, különösen a végzettségi hierarchia legalsó és legfelső kategóriáiban. Az a legkevésbé valószínű, hogy egy alapfokú végzettséggel rendelkező válaszadó gyermeke felsőfokú végzettséget szerezzen, vagy egy diplomás válaszadó leszarmazottja legfeljebb az általános iskolát végezze el. A válaszadók testvéreiről iskolai végzettségre vonatkozó adat nem állt rendelkezésre.

A magasabban képzett szülő iskolai végzettsége	A kérdezett iskolai végzettsége				
	Alapfokú vagy alacsonyabb	Középfokú, érettségi nélkül	Középfokú, érettségivel	Felsőfokú vagy magasabb	Összesen
Alapfokú vagy alacsonyabb	46,4	25,4	23,7	4,4	100
Szakmunkás	15,6	37,3	35,1	12,0	100
Érettségi	6,8	10,5	49,8	32,9	100
Felsőfokú	4,2	5,6	32,7	57,6	100
Teljes minta	22,4	21,4	34,0	22,1	100

$p < 0,001$; Cramer $V = 0,371$

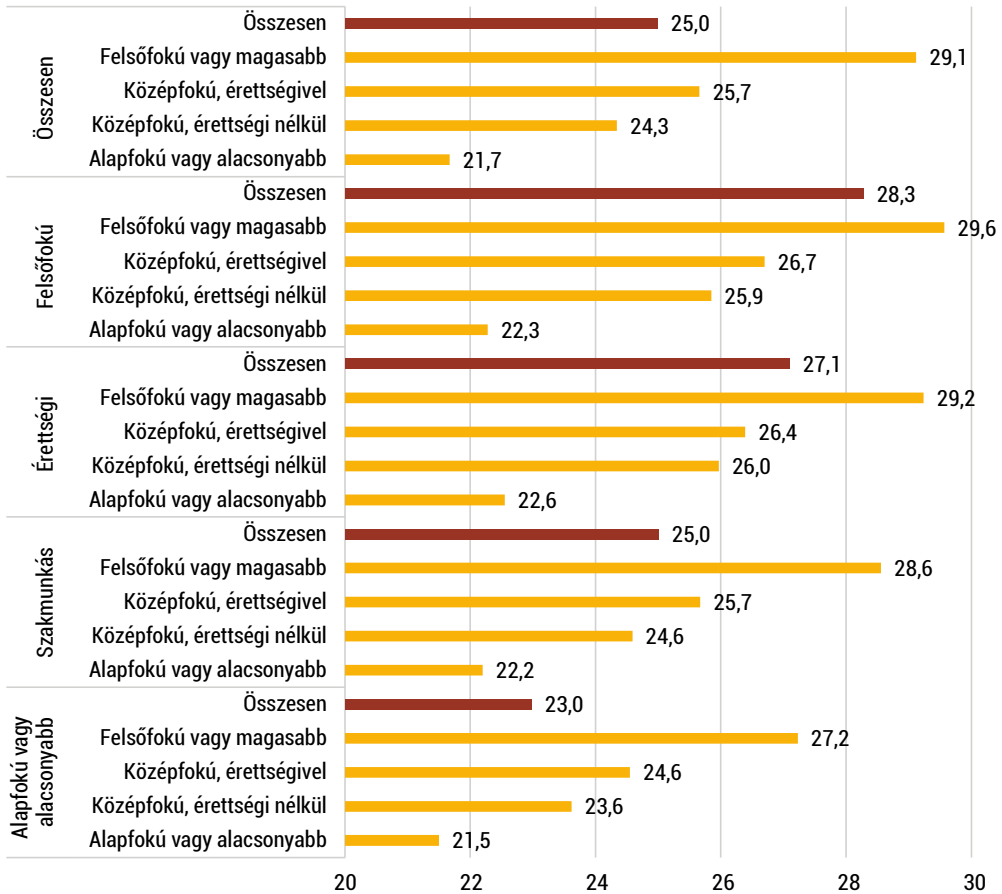
3. táblázat: A válaszadók és a magasabb végzettségű szülő iskolai végzettségének kapcsolata (%)

A családi minták áthagyományozódása csak kismértékben mutatható ki a szülők jelenlegi és a válaszadó tizennégy éves korában meglévő családi állapotának kapcsolatából.

*A megkérdezett tizennégy éves korában

3. ábra: A szülők párkapcsolati helyzetének megoszlása a válaszadók tényleges párkapcsolati helyzete szerint (%*)

$p < 0,001$

4. ábra: A válaszadók átlagos gyermekvállalási életkora az első gyermek születésekor iskolai végzettség szerint

A kapcsolat a nagy minta miatt szignifikáns ($p < 0,000$), de láthatóan gyenge (Cramer $V = 0,087$), ami részben arra vezethető vissza, hogy a válaszadó családi állapotára és a szülei családi állapotára vonatkozó kérdések nem teljesen azonosak. Önmagában a házasság ténye sem jelent feltétlenül felhőtlen, kiegyensúlyozott, harmonikus kapcsolatot, valamint más tényezők (például a vallásosság, az életkor és az ezzel összefüggő élet-helyzet) is közrejátszanak a családi állapot kialakításában. A két változóból azt látjuk, hogy külön élő szülők esetében nagyobb az esély arra, hogy a le-származott nehezebben alakít ki tartós párkapcsolatot. A házas szülőknek inkább házasok a gyermekei, és a házasok több gyermeket is vállalnak, tehát a válaszolók magasabb testvérszáma és a gyermekeik nagyobb száma

közi összefüggés a szülők párkapcsolati mintájára is visszavezethető, bár ez az iskolai végzettségnél jóval kisebb mértékben mutatható ki, a Cramer V-értékek eltéréséből következően.

A szülők iskolai végzettsége nemcsak a gyermekek iskolai végzettségére hat, hanem – ezen keresztül – az első gyermek vállalásának időzítésére is. Egy korábbi vizsgálat eredményeiből már látható volt, hogy az alacsonyabb végzettségűeknek fiatalabb életkorban lesz gyermekük, és részben ezzel is összefüggésbe hozható a magasabb átlagos gyermekszámuk (Papházi et al. 2022). Tehát az alacsonyabb végzettségűek fiatalabb életkori és magasabb gyermekvállalási hajlandósága összefügg a szülők iskolai végzettségével is. Varianciaanalízissel vizsgálva az eredményeket azt tapasztaljuk, hogy a válaszadó iskolai végzettsége erősebben hat a meglévő gyermekek számára, mint szüleinek az iskolai végzettsége.

Testvérszám kategóriáisan	Az első gyermek vállalásának átlagos életkora a)	A válaszolók száma	Szórás
Nincs testvér	25,99	4161	5,68
1 testvér	26,15	16 061	5,65
2 testvér	24,81	9556	5,47
3 testvér	23,53	4790	5,03
4 vagy több testvér	22,54	7238	4,79
Összesen	24,90	41 806	5,58

a) Az első gyermek születésénél vagy örökbefogadásánál
 $p < 0,000$

4. táblázat: Testvérszám és a gyermekvállalás átlagos életkora

A varianciaanalízis szerint válaszadók iskolai végzettsége és szüleik iskolai végzettsége egyaránt hat a válaszolók első gyermekvállalási, illetve örökbefogadási korára (az interakció szignifikáns: $p < 0,000$), de a megkérdezettek iskolai végzettségének jóval erősebb a hatása (a parciális béta itt 0,362, míg a szüleik iskolai végzettségének esetében 0,148).

A gyermekvállalási életkor átlagosan alacsonyabb ott, ahol a testvérek száma magas, a testvérek száma viszont ott magasabb, ahol a szülők iskolai végzettsége alacsonyabb, ami ismét megerősíti a szülők hatását a válaszadók gyermekvállalására.

Összegzés

A kutatásban részt vevők nagyobb testvérszáma pozitív kapcsolatot mutat a meglévő és a kívánt gyermekei számával, valamint az általuk ideálisnak tekintett gyermekszámmal is. Ez visszavezethető a családi minták öröklődésére, amelyet elsősorban az iskolai végzettségen keresztül tudunk kimutatni a mintából. A szülők iskolai végzettsége hat a gyermekeik számára: több gyermekük lesz a magasabb végzettségű és a gyermeket értéknek tekintő, valamint az alacsonyabb végzettségű szülőknek.

A nagyszülői korosztály iskolai végzettsége hat a gyermekeik (a válaszadók) iskolai végzettségére, megállapítható ugyanis, hogy a szülők iskolai végzettségének emelkedése magasabb iskolai végzettséget eredményez a gyermekeiknél is. Ugyanakkor az alacsonyabb végzettségűek átlagos gyermekszáma magasabb, azért is, mert a rövidebb ideig tartó tanulmányok kedveznek a korábbi családalapításnak, azaz hiányzik a tanulmányok késleltető hatása. Tehát a testvérszám és saját gyermekek száma közötti összefüggés a válaszadók szüleinek iskolai végzettségére, mint befolyásoló tényezőnek a hatására vezethető vissza. Tehát a megkérdezettek gyermekszáma és testvéreik száma közötti kapcsolatot nagyban befolyásolja a kérdezettek szüleinek iskolai végzettsége.

A családi minták átörökítése csak gyengén mutatható ki a válaszadók szüleinek (a megkérdezettek tizennégy éves korában fennálló), valamint a válaszadók adatfelvétel idején megadott párkapcsolati helyzetének viszonyából, azonban látszik, hogy ha a kérdezettek szülei házasságban élnek, az pozitívan alakítja a gyermekvállalási magatartást, vagyis több gyermeket vállalnak.

Felhasznált irodalom

- Axinn, William G., Marin E. Clarkberg and Arland Thornton (1994) Family influences on family size preferences. *Demography*, Vol. 31. (1): 65–79. DOI: <https://doi.org/10.2307/2061908>
- Buyukkececi, Zafer, Thomas Leopold (2021) Sibling influence on family formation. A study of social interaction effects on fertility, marriage, and divorce. *Advances in Life Course Research*, Vol. 47: 100359. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2020.100359>
- Harcsa István, Monostori Judit (2020) A mozaikcsaládok. *Socio.hu*, 10. évf. 2. sz. 2–26. DOI: <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2020.2.1>
- Kamarás Ferenc (1996) *Európai termékenységi és családvizsgálat Magyarországon. Az 1993. évi keresztmetszeti vizsgálat főbb eredményei*. Budapest: KSH.

- Kolk, Martin (2015) The causal effect of an additional sibling on completed fertility. An estimation of intergenerational fertility correlations by looking at siblings of twins. *Demographic Research*, Vol. 32. (51): 1409–1420. <http://www.demographic-research.org/volumes/vol32/51/32-51.pdf> (Letöltés: 2023. március 9.) DOI: <https://doi.org/10.4054/DemRes.2015.32.51>
- Lovasné Avató Judit (2012) Demográfiai minták és gazdasági változások. *Statistikai Szemle*, 90. évf. 7–8. sz. 696–717.
- Papházi Tibor, Papházi Viktor (2022) Együttélési viszonyok, lakáshelyzet és a gyermekvállalás tervezése a Magyar Ifjúság adatfelvételekben. Gondoskodás 3–4. <https://urlap.nsz.hu/wp-content/uploads/2022/10/Gondoskodas-veglegesített2.0-oktober.pdf> (Letöltés: 2023. március 9.)
- Papházi Tibor, Pillók Péter (2016) Család és gyermekvállalás kérdései az Ifjúság 2000–2012 adatfelvételekben. In: Földvári Mónika, Tomposné Hakkel Tünde (szerk.) *Riport a családokról*. Budapest: Család-, Ifjúság- és Népesedéspolitikai Intézet, L'Harmattan Kiadó. 223–272.
- Papházi Tibor, Tárkányi Ákos és Kapdebo Ágnes (2022) Gyermekvállalási szándékok a Hungarostudy adatainak tükrében. In: Engler Ágnes, Purebl György, Susánszky Éva és Székely András (szerk.) *Magyar lelkiállapot 2021. Család – egészség – közösség, Hungarostudy 2021 tanulmányok*. Budapest: Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért. 69–91.
- Pári András, Engler Ágnes (2023) A testvérmintázat szerepe az ikrek iskolai végzettségének megszerzésében In: Molnár-Kovács, Zsófia; Andl, Helga; Steklács, János (szerk.) 21. századi képességek, írásbeliség, esélyegyenlőség Pécs, Magyarország : MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság, Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Neveléstudományi Intézet (2023)
- Péterfi Petra Jolán (2021) A tervezett és a megvalósított gyermekszám közötti eltérések lehetséges okai Magyarországon. In: Ress Boglárka, Nádas Zsófia és Borbándi Erik (szerk.) *Annales 2020*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet. 57–63.
- Pongrácz Tiborné (2013) A Ratkó-korszak. *Korfa*, 13. évf. 1. sz. <https://demografia.hu/kiadvanyokon-line/index.php/korfa/article/view/727/191> (Letöltés: 2023. március 12.)
- Spéder Zsolt (2006) Mintaváltás közben. A gyermekvállalás időzítése az életútban, különös tekintettel a szülő nők iskolai végzettségére és párkapcsolati státusára. *Demográfia*, 49. évf. 2–3. sz. 113–149.
- Spéder Zsolt (2021) Termékenységi mintaváltás – a családalapítás átalakulásának demográfiai nyomvonalai Magyarországon. *Szociológiai Szemle*, 31. évf. 2. sz. 4–29. DOI: <https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2021.2.1>
- Spéder Zsolt, Murinkó Livia (2022) Szülővé válni és harmadik gyermeket vállalni. Csoporttényezők és családpolitika. In: Kolosi Tamás, Szelényi Iván és Tóth István György (szerk.) *Társadalmi riport 2022*. Budapest: TÁRKI. 95–117.
- Tóth Olga (2012) Új apák és új anyák. *Demográfia*, 55. évf. 2–3. szám. 136–146.
- Veroszta Zsuzsanna, Györgyi Zoltán (2021) Képzési háttér és gyermekvállalási tervek. *Educatio*, 30. évf. 2. sz. 184–205. <http://real.mtak.hu/151667/1/1419-8827-article-p184.pdf> (Letöltés: 2023. március 12.) DOI: <https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.2.2>